

ВІКОВІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Вибір старшокласниками майбутньої професії та їх зростання у трудовій діяльності здійснюється поетапно. Вітчизняні дослідники виокремлюють етапи професійного розвитку особистості залежно від соціальної ситуації, провідної діяльності та новоутворень в структурі самосвідомості особистості. Соціальна ситуація розвитку – це неповторне поєднання внутрішніх процесів у розвитку дитини та зовнішніх умов, у яких відбувається цей розвиток у певному віковому періоді. Провідна діяльність особистості – це діяльність, яка найповніше узгоджує вимоги актуального соціального середовища та суб'єктивні потреби школяра.

Проведений нами теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень виявив, що старший підлітковий і молодший юнацький вікові періоди становлять поняття «старшокласники». До старшого шкільного віку належать діти IX–XI класу загальноосвітньої середньої школи. Для цієї групи учнів характерні вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку.

На думку І. Дубровіної, вікові особливості певного етапу соціалізації дитини варто шукати в характеристиці новоутворень того чи іншого вікового періоду. При цьому індивідуальні характеризують рівень і своєрідність розвитку цих новоутворень у кожній окремої дитини [1, с. 67].

Соціально-вікова ситуація життєдіяльності особистості старшокласника формує у них потребу вирішення питання майбутньої життєдіяльності і професійної зокрема. Виникнення такої потреби спонукає дитину до активності та пошуку засобів для її задоволення. Ефективність цього суб'єктивного процесу залежить від досягнення достатнього рівня розвитку всіх сторін особистості, рівня загальної та спеціальної підготовки.

Сьогодні у літературі щодо вирішення вікової суперечності старшокласників дискутується питання про визначення найбільш сприятливого періоду задоволення потреби у професійному самовизначенні. Одні автори (А. Волковський, Г. Галкіте, Г. Костюк, В. Крутецький, С. Чистякова) вважають, що при наявності ефективної системи навчально-виховної роботи кожен учень може свідомо та науково обґрунтовано обрати професію до закінчення неповної середньої школи. Інші (В. Брагіна, Л. Рожіна) ставлять під сумнів таку можливість і стверджують про потенційну можливість вирішення цієї суперечності тільки після закінчення загальноосвітньої середньої школи. Аби визначитися у цьому питанні, треба проаналізувати вікові та індивідуальні особливості підлітків і юнаків.

У ранньому юнацькому віці розпочинається усвідомлення свого

місця в майбутньому. Соціальне та особистісне самовизначення юнаків відбувається під впливом формування системи поглядів і переконань дитини про явища і події об'єктивного світу. Забезпечує це поява теоретичного мислення і, як наслідок, більш стійкі та правильні уявлення про своє «Я» як деяку цілісну індивідуальність, що відрізняється від інших. Основним у цьому віці є не ідентифікація себе з такими як сам, а відособлення себе від інших і належність до певної групи собі подібних. У юнаків виникає якісно вища форма самосвідомості, яка характеризується її узагальненим характером. Саме тому вибір у молодшому юнацькому віці майбутнього життєвого шляху переростає в проблему самовизначення. Вирішується це протиріччя на достатньому для цього віку теоретичному рівні. Погляди у майбутнє впливають на формування у юнаків стійкої уяви про своє «Я» та місце в суспільному житті. Світогляд, тобто узагальнена і систематизована уява про світ в цілому, його закони і вимоги, безмежно розширює те середовище, в якому живуть юнаки. Пошук сенсу життя, вибір життєвого шляху, визначення свого місця в суспільстві, активне формування світогляду і становлення характеру, орієнтація на майбутнє – головні особливості юнацького віку [2, с. 41–42].

Перехід від підліткового до юнацького віку дослідники пов'язують з різкою зміною внутрішньої позиції. Така динаміка характеризується спрямуванням поглядів учнів у майбутнє. Проблема вибору майбутньої професії, життєвого шляху концентрує в собі увагу, інтереси, наміри дитини і визначає спрямованість особистості старшокласника у навчально-трудовій діяльності.

Отже, вибір майбутньої професії старшокласниками – це один з етапів професійного самовизначення. У науковій літературі ми зустрічаємо також поняття «свідомий», «правильний», «обґрунтований» вибір професії. Значно рідше зустрічається термін «самостійний» вибір майбутньої професії. На нашу думку, це пов'язується, насамперед, з удосконаленням традиційних заходів соціального середовища та проблемами професійного самовизначення учнівської молоді в умовах запровадження ринку праці.

Список використаних джерел

1. Вопросы психологии личности и общественной психологии / отв. ред. А. Г. Ковалев. – М. : МГПИ, 1999. – 221 с.
Мельник О. В. Основи вибору професії: Експериментальна програма та збірник практичних завдань / О. В. Мельник, В. П. Романчук. – К. : Інститут проблем виховання АПН України, 2001. – 98 с.